CGBSE | PARAKH

आदर्श प्रश्नपत्र–2025–26

कक्षा – दशमी

विषय – संस्कृतम् (090)

समयः – होरात्रयम् पूर्णाङ्कः–75

निर्देश :

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः
2. उत्तराणि सुन्दराणि – सुस्पष्टानि च भवेयुः

प्रश्न 1 (अ) (i) उचितं विकल्पं चित्वा लिखत – **(1x5=5)**

1. 'मुद्राराक्षसम् नाटकस्य लेखकः अस्ति –

(क) विशाखदत्तः (ख) कालिदासः (ग) सुनीलदत्तः (घ) वेदव्यासः

2. भोजनान्ते पिबेत् –

(क) दुग्धम् (ख) तक्रम् (ग) पयः (घ) रसम्

3. लौकिक इत्यस्मिन् शब्दे प्रत्ययः अस्ति –

(क) तल् (ख) ठक् (ग) ङीप् (घ) टाप्

4. भाषायाः आधारभूतं भवति –

(क) काव्यम् (ख) नाटकम् (ग) व्याकरणम् (घ) महाकाव्यम्

5. सुबन्तः इति पदस्य सन्धिविच्छेदोऽस्ति –

(क) सु+बन्त (ख) सुप्+अन्तः (ग) सूब+अन्तः (घ) सुप+न्तः

प्रश्न 1 (अ) (ii) उचितं स्तम्भं सुमेलनं कुरुत – **(1x5=5)**

1. अग्नये	(क) सुहृद्
2. ''त्रस्'' धातु योगे विभक्तिः अस्ति	(ख) युस्मद्
3. प्राणेभ्योऽपि प्रियः	(स) रोगाणामपहारकाः
4. त्वया	(घ) स्वाहा
5. वृक्षाः	(ङ) पंचमी विभक्ति

प्रश्न 1 (ब) उचितं शब्दं चित्वा रिक्त–स्थानानि पूरयत – **(1x5=5)**

(अद्य, उपसर्गः, सह, द्वितीया, दमनं)

1. मनसो .... दमः।
2. ''शिशुम्'' इति पदे .... विभक्तिः अस्ति।
3. अनुगामी इति पद ''अनु'' .... अस्ति।
4. पुत्री जनकेन .... गच्छति।
5. .... सोमवासरः अस्ति।

प्रश्न 2 : निम्नलिखितयोः अङ्कयोः, संस्कृतभाषया लिखत – **(1x2=2)**

(क) 121 (ख) 145

प्रश्न 3 : निम्नलिखितयोः रेखाङ्कितपद्योः संधि–विच्छेदं कृत्वा नामनी लिखत। **(1x2=2)**

(क) जगदीशः सर्वत्र वर्तते।

(ख) भवतः मनोरथः पूर्णः भवतु।

प्रश्न 4 : निम्नलिखितयोः रेखांकितपदयोः प्रकृति–प्रत्ययं च योजयित्वा वाक्ये पुनः लिखत। **(1x2=2)**

(क) सः (पूज्+तुमुन्) देवालयं गच्छति

(ख) मनुष्यः (समाज+ठक्) प्राणी अस्ति।

प्रश्न 5 : यथानिर्देशं वाच्यं परिवर्तयत – **(1x2=2)**

(क) अश्वैः धाव्यते। (कर्तृवाच्ये)

(ख) अहं सूर्यं पश्यामि। (कर्मवाच्ये)

प्रश्न 6 : निर्देशानुसारं लकार–परिवर्तनं कृत्वा लिखत – **(1x3=3)**

(क) बालिका नृत्यति । (लङ्लकारे)

(ख) वयं पत्रं लेखिष्यामः । (लट्लकारे)

(ग) ग्रामस्य विकासः अकरोत्। (विधिलिङ्लकारे)

प्रश्न 7 : अधोलिखित–रेखाङ्कित–पदानां समासविग्रहं कृत्वा तेषां नामानि लिखत – **(1x3=3)**

(क) कालिदासः महाज्ञानी आसीत्।

(ख) मरुस्थल–क्षेत्रे निर्जलम् अस्ति।

(ग) सः स्वकार्ये असिद्धः।

प्रश्न 8 : अधोलिखितानि वाक्यानि संशोधयत – **(1x3=3)**

(क) वयं कुत्र गच्छन्ति।

(ख) रविः सर्पेण बिभेति।

(ग) विद्यालये शताः छात्राः सन्ति।

प्रश्न 9 : अधोलिखित–गद्यांश पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त–प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – **(1x3=3)**

कश्चन् निर्धनो जनः भूरिपरिश्रम्य किञ्चिद वित्तमुपार्जितवान्। सः स्वपुत्रं एकस्मिन् महाविद्यालये प्रवेशं दातुं सफलो जातः। तत्तनयः तत्रैव छात्रावासे निवसन् अध्ययने संलग्नः समभूत्। एकदा स पिता तनुजस्य रूग्णतामाकर्ण्य व्याकुलो जातः। पुत्रं द्रष्टुं च प्रस्थितः। परमर्थकार्श्येन पीड़िता स बसयानं विहाय पदातिरेव प्राचलत्।

प्रश्नाः

(क) निर्धनः जनः कथं वित्तमुपार्जितवान्?

(ख) ''प्राचलत्'' इति क्रिया–पदस्य कर्तृपदम् अत्र किं प्रयुक्तम्?

(ग) ''धनहीनः'' इति पदस्य पर्यायपदम् अत्र किं प्रयुक्तम्?

प्रश्न 10 : अधोलिखित–गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त–प्रश्नानां उत्तराणि लिखत – **(1x3=3)**

05 नवम्बरः 2013 खीष्ट्राब्दस्य बुधवासरे सर्वत्र मङ्गलम्– मङ्गलमिति ध्वनिः भारते व्याप्ता आसीत्। भारतीयानां दृष्टिः इसरोसंस्थायाः मङगलकार्यक्रमे आसीत्। श्रीहरिकोटायाः सतीशधवनान्तरिक्षकेन्द्रे उपस्थिताः जनाः उल्लसिताः आसन्। प्रायः सार्धसप्तवादने मङ्गलयानस्य प्रवाहकः भागः सक्रियः अभवत्। ततः निमेषानन्तम् एव साफल्यम् असाफल्यम् वा निर्धारितम् आसीत्। परं बुधवासरः मङ्लमयः अभवत् यदा माम (मार्स ऑर्बिटर मिशन) इत्यस्य प्रथमं चरणं सफलं जातम्।

प्रश्नाः –

(क) ''प्रायः सार्धसप्तवादने मङ्गलयानस्य प्रवाहकः भागः सक्रियः अभवत्'' इत्यस्य वाक्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरुत।

(ख) ''जनाः उल्लसिताः'' अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम्?

(ग) ''साफल्यम्'' इति पदस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम्?

प्रश्ना 11 : अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – **(1x3=3)**

पापान्निवारयति योजयते हिताय,
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति।
आपद्गतं च न जहाति ददातिकाले,
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः।।

प्रश्ना :

(क) ''गुह्यं निगूहति ''इत्यत्र क्रियापदं किम् अस्ति?

(ख) 'दोषान्' इत्यस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम्?

(ग) 'सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः' इति वाक्यस्य हिन्दीभाषया अनुवादं लिखत–

प्रश्न 12 : अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्त–प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – **(1x3=3)**

सेवमाने दृढं सूर्ये दिशमन्तक सेविताम्।
विहीनतिलकेव स्त्री नोत्तरा दिक्प्रकाशते।।

(क) ''सेवामाने सूर्ये'' अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम्?

(ख) ''नोत्तरा दिक्प्रकाशते'' इत्यनयोः पदयोः क्रियापदं किमस्ति?

(ग) ''नारी'' इति पदस्य श्लोके पर्यायपदं किम् अस्ति?

प्रश्न 13 : स्वपाठ्यपुस्तकात् चतस्र सूक्तयः लिखत यौ प्रश्नपत्रेऽस्मिन् नागताः स्युः– **(1x4=4)**

(अथवा)

अधः प्रदत्त–सूक्तीनां हिन्दीभाषया अनुवादं लिखत–

1 यत्र जीवः तत्र शिवः ।

2. अत्यादरः शंकनीयः ।

3. छिद्रेष्वनर्थाः बहुली भवन्ति।

4. अधनस्य कुतो मित्रम् ।

प्रश्न 14ः भवतः नाम दिवाकरः सिदारः अस्ति। भवतः विद्यालयस्य नाम शासकीय–उच्चतरः–माध्यमिक–विद्यालय–पुरनौरः अस्ति। स्वस्य अपरिहार्य कारणात् त्रिदिनात्मकम् अवकाशस्य हेतोः स्वः प्राचार्यं प्रति एकम् आवेदन–पत्रं लिखत। **(1+2+1=4)**

अथवा

भवान् बीजापुर नगरे स्थितः सिद्धार्थः। भवतः मित्रः आनन्दः कश्यपः कोरिया नगरे वसति। तं परीक्षायां सफलतायै वर्धापन–पत्रम् कोष्टक–प्रदत्त–पदानां सहायतया लिखत। **(½x8=4)**

(अपश्यम्, सिद्धार्थः, आगतः, तुभ्यम्, अधिकतरा, आन्नद!, तत्रास्तु, बीजापुरनगरतः)

स्थान .....(i).......

दिनांक 29.10.2025

प्रियमित्र .....(ii).......

सप्रेम नमस्ते।

अत्र कुशलं .....(iii)....... अद्यैव तव परिणामः .....(iv).......। तव सफलतां ज्ञात्वा मम मनसि महती प्रसन्नता जाता। मम एषा प्रसन्नता .....(v)....... जाता यदा अहं तव नाम योग्यता सूचौ .....(vi).......। त्वया पञ्च–शतम् अङ्काः प्राप्ताः। त्वं निश्चितरूपेण छात्रवृत्तिं प्राप्स्यसि। त्वया परिवारस्य विद्यालयस्य च नाम उज्जवलीकृतम्।

अस्याम् उज्जवल सफलतायाम् अहं .....(vii)....... हार्दिकं वर्धापनं यच्छामि। उज्जवल–भविष्याय च कामये। मातृपितृचरणेषु प्रणामः।

तव अभिन्नहृद्यं मित्रम्

..............(viii)..................

प्रश्न 15 अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण संस्कृतभाषया उत्तरत – **(1x4=4)**

मातृभूमिः बहुविधैः द्रव्यैः अस्मान् उपकरोति। तस्यै अस्माकमपि कर्त्तव्यं यत् वयं कायेन, मनसा वाचा धनेन च स्वमातृभूमेः उन्नतिं कुर्याम। देशाय अस्माकं देशवासिनां हृदयेषु प्रेम भवेत्। मातृभूमिं प्रति सम्मानं भवेत्। अतएव कथितम् ''जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी''।

प्रश्नाः –

(क) का अस्मान् उपकरोति?

(ख) ''अवनतिम्'' अस्य किं विलोमपदं अत्र प्रयुक्तम्?

(ग) वयम् कस्याः उन्नतिं कुर्याम।

(घ) ''तस्यै अस्माकं कर्त्तव्यं अस्ति'' अस्मिन् वाक्ये 'तस्यै' इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम्?

अथवा

(क) संस्कृत भाषया सारांशं लिखत। **(2+1+1 =4)**

(ख) अपठित गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

(ग) 'बहुविधैः द्रव्यैः'इत्यनयोः पदयोः विशेषणपदं किम्?

प्रश्न 16 : स्वपाठ्यपुस्तकात् कोऽपि द्वौ श्लोकौ लिखत योऽस्मिन् प्रश्नपत्रे नागतः – **(2½x2½=5)**

(अथवा)

द्वौ अपूर्णौ सुभाषितश्लोकौ प्रदीयते तौ श्लोकौ स्वपाठ्यपुस्तकाधारेण पूरयत –

(1) मातागुरुतरा–––खादप्युच्चतरः ––––––।

–––शीघ्रतरं –––––– बहुतरी –––– ।।

(2) नास्ति –––चक्षुः ––––––सत्यसमं ––––।

––––––रागसमं दुःखं नास्ति ––––––सुखम् ।।

प्रश्न 17 : अधोलिखितेषु कोऽपि एकस्मिन् विषये द्वादशवाक्येषु निबंधं लिखत – **($\frac{1}{2}$x12=6)**

(i) बीटा

(ii) पर्यावरणम्

(iii) महाकवि कालिदासः

(iii) मम दिनचर्या

अथवा

अजा वा श्रृगालस्य विषये षट्वाक्यानि संस्कृतभाषया रचयत । **(1x6=6)**

प्रश्न 18 : अधोलिखितेषु प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत – **(1x4=4)**

1. अस्माकं कर्तव्यं किम्?
2. तृणानां केन सह विरोधः अस्ति?
3. आत्मानन्देन लिखितग्रन्थस्य नाम किम्?
4. बिलासायाः विवाहः केन सह अभवत्?
5. केन श्रोत्रियो भवति?
6. श्रृगालः स्थाणुं किमुवाच्?
7. मत्स्यपालन क्षेत्रे कः पुरस्कारः दीयते?
8. किं पर्वं आसन्नं वर्तते?

(अथवा)

प्रश्न 18 : रेखांङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – **(1x4=4)**

1. न्यायधीशः <u>बंकिमचन्द्रः</u> आसीत्।
2. <u>लघु</u> परिवारः एव वरम्।
3. <u>आर्यस्य</u> प्रसादेन मे वणिज्या अखण्डिता।
4. <u>पुत्रं</u> द्रष्टुं सः प्रस्थितः।

5. तण्डुलाः गावः इव सन्ति।
6. बृहस्पतिः देवानां गुरुः मन्यते।
7. भारत्यै व्याकरणं अतीव रोचते ।
8. तमसा न प्रकाशते ।

———00———